

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
III Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 3
3 листопада 2023 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2023 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (3 листопада 2023 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2023. Вип. III. 272 с.

Організаційний комітет:

- Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Насамкінець зазначимо, що самореалізація та самоактуалізація особистості в соціумі безпосередньо залежить не тільки від розвитку комунікативних навичок, а й від її почуття приналежності. Все це входить у розвиток сфери спілкування – що є необхідною умовою як загального психічного розвитку дитини, так і її позитивної соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. Лист Міністерства освіти і науки України від 16.03.2021 № 1/9-148 «Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення 10.10.2023).

2. Смолянюк Ю., Рой А. Педагогічні умови формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 2021, с. 22–27. doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.6.4>

3. Peter Karlsudd. Improving Children's Sense of Belonging through Group-Orientated Individualisation. *British Journal of Special Education*, v48 n4 p417-437 Dec 2021. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12383>

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МЕДІАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

К. пед. наук, доц. Т. Г. Постоян
Магістрантка Т. М. Киселюк

Особливість мислення, почуттів, емоцій, характеру, проявляється в потребах, мотивах, інтересах, установках, цілях, характері діяльності особистості. Індивідуальні реа-

кції на життєві ситуації, визначення вірогідності виникнення стресів, конфліктів, афектів зумовлюється сукупність вищеназваних чинників [2].

Б. Бехтерев, О. Лурія, В. Мясішев зазначили, що міжособистісний конфлікт важко й болісно переживається дітьми і може по різному вплинути на дитину: вони ускладнюють психологічний бік життя дитини, сприяють її переходу на нові рівні її діяльності; можуть стати тригером порушення гармонічної взаємодії з людьми, що навколо та затримати соціалізацію особистості [5].

Здатність почути співрозмовника у конфліктній ситуації, запобігти конфлікту визначається як медіація. У психології актуалізується концепція компетентності, основна мета якої полягає у формуванні особистості здатної в умовах, що змінюються у сучасному житті діяти адекватно, брати на себе відповідальність, адекватно застосовувати отримані знання та досвід у нових умовах, співпрацювати, домовлятися.

Формування медіативної компетентності є важливим аспектом у розвитку людини, що починається з дошкільного віку. На шостому році життя для дитини спілкування з однолітками набуває неабиякого значення. Соціальні зв'язки дітей старшого дошкільного віку набувають вибіркового характеру, а дружба стає значущою у міжособистісних взаємостосунках. Водночас у ході активної співпраці, у дітей часто з'являються конкурентні відносини, в яких першочерговим бажанням дитини є бажання повернути до себе увагу інших, іноді це відбувається у ворожій, агресивній формі.

Дослідники визначають взаємодію як процес впливу різних об'єктів один на одного, їхня взаємна зумовленість, зміна стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого [4, с. 35].

Вимоги щодо формування вміння взаємодіяти, розвитку доброзичливих взаємовідносин за соціально-громадянським та мовленнєвим напрямками (зміст освіти)

визначено у Базовому компоненті дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Так, у стандарті визначено такі медіативні вміння та навички: «... розуміє переваги розв'язання конфліктів, суперечок мирним шляхом. Уміє порозумітися, домовитися з іншими в конфліктних ситуаціях, уміє розв'язувати конфлікти шляхом діалогу [1, с.17]. Цінує гарні стосунки, тому намагається не конфліктувати. Може проаналізувати та пояснити причини виникнення суперечливих чи конфліктних ситуацій, виявляє суперечливості та аргументи «за» і «проти». Бере участь у перемовинах...» [1, с. 19]. Отже, проблема розвитку медіативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є актуальною і розглядається на рівні обов'язкових вимог до дошкільної освіти.

Для кожного віку існує своя специфічна соціальна ситуація, свої провідні психічні функції та своя провідна діяльність. У дошкільному віці провідним видом діяльності є ігрова діяльність. У грі дитина навчається основам взаємодії з однолітками або дорослими. Гра, що займає провідну позицію у житті дитини дошкільного віку, забезпечує сприятливе підґрунтя для соціалізації особистості [6].

Для кожної людини міжособистісні відносини є важливими. Значущість міжособистісних відносин ґрунтується на тому, що контакти та сприятливі відносини з іншими людьми необхідні для задоволення фундаментальних потреб особистості серед яких потреби у самоідентичності та самоцінності, реалізація яких неможлива без підтвердження буття особистості, усвідомлення власної визначеності, власного «Я». Такі компоненти як інтерес, увага, прийняття людини іншими, особливо значущими для неї, близькими їй людьми, є необхідною умовою такого «підтвердження» [5].

О. Косарева акцентує увагу на тому, що саме у взаємодії з дорослим дитина входить у навколишній світ, опановує цінності, норми й правила, що прийняті в суспільстві [7].

У старшому дошкільному віці комунікація між одно-

літками стає обов'язковим компонентом ігрової діяльності. У старшому дошкільному віці дитина готова спілкуватися з однолітками, опановуючи у спілкуванні правила взаємодії з рівними собі. Поряд з сюжетно-рольовими іграми активно організовуються ігри за правилами, у змісті яких формується механізм управління власною поведінкою, що потім використовується в інших видах діяльності. У цьому віці дитина потребує зовнішнього контролю з боку товаришів з гри. Діти контролюють спочатку один одного, а потім кожен сам себе.

Старший дошкільний вік є важливим віком у розвитку пізнавальної сфери дитини – інтелектуальної та особистісної. Це базовий вік, в якому закладаються різні особистісні аспекти, відбувається становлення «Я»-концепції. У п'ять – шість років закладаються практично всі риси характеру дитини. Це сенситивний вік, що визначає соціальне майбутнє людини.

Співробітництво у дошкільному віці формує у дітей толерантність, вчить формулювати власну думку, з'ясовувати думку партнерів, намагатися вирішити розбіжності без конфліктів, аргументуючи власну позицію.

Співпраця з однолітками потрібна для формування медіативних компетентностей, таких як:

- здатність будувати власну поведінку з урахуванням поведінки партнера;

- розуміти та приймати думку один одного, вміти враховувати індивідуальний емоційний стан партнерів;

- бути ініціативним, здатним знаходити необхідну інформацію;

- вміти розробляти план спільної діяльності;

- вирішувати конфлікт, проявляючи самокритичність та дружність в оцінці учасника спільної діяльності [10].

Зазначимо, що у п'ять років змінюється ставлення до однолітків, відносини поступово набувають значущості для дитини старшого дошкільного віку. До цього головним у житті дитини був лише дорослий [8].

На шостому році життя дитини поєднуються різні лінії психічного розвитку, утворюючи сприятливі умови для появи нового типу взаємовідносин з однолітками. Розвиток мовлення сприяє взаєморозумінню. Накопичується внутрішній багаж завдяки різним знанням та інформації про навколишнє, які дитина осмислює та впорядковує і якими прагне поділитися з оточуючими [2].

Науковці дійшли висновку, що порівнюючи себе з оточуючими однолітками, дитина точніше уявляє власні можливості, які вона демонструє у різних видах діяльності. В ході спілкування з однолітками розвивається адекватна самооцінка дітей старшого дошкільного віку [9].

Проблема формування комунікативної компетентності розглядається дослідниками у контексті системного, діяльнісного підходів, теорії спілкування та міжособистісних відносин.

Так, М. Лісіна розглядає спілкування як самостійний вид діяльності та як умову формування особистості в цілому. На думку дослідниці метою спілкування є пізнання себе та інших людей. Потреба у спілкуванні формується прижиттєво, через розвиток потреби у спілкуванні з дорослими та однолітками. Результатом розвитку є зміна потреб, мотивів, засобів спілкування. У дошкільному віці дитина проходить декілька стадій розвитку спілкування з дорослими та однолітками (форм за М. Лісіною) [9].

На думку Л. Виготського, М. Піаже та ін., спілкування є необхідною умовою розвитку пізнавальної сфери. Спілкування впливає на емоційне благополуччя протягом усього життя, але особливе значення має у ранньому дошкільному віці та протягом дитинства [9].

Спілкування відіграє провідну роль і у процесі пізнання себе та законів соціальної дійсності (пізнання інших людей, особливості взаємодії, взаємин між людьми). Взаємодія з оточуючими людьми є центральним компонентом цілісного ставлення дитини до себе, до інших людей,

до предметного світу в цілому [9].

Розвиток у дітей довільності, загального інтелектуального та особистісного розвитку створюють умови самостійно, без дорослого налагоджувати та здійснювати спільну гру. Діти старшого дошкільного віку здатні розподілити ролі до початку гри, будувати власну поведінку, дотримуючись ролі. Ігрова взаємодія супроводжується мовою, що відповідає за змістом та інтонацією взятій ролі. Мова, що супроводжує реальні відносини дітей, відрізняється від рольової мови.

Зазначені аспекти розвитку у сукупності призводять до суттєвих змін у житті дітей. По-перше, відбуваються зміни у значенні взаємовідносин дитини старшого дошкільного віку з однолітками, зміни у її емоційному житті та серйозності цих взаємовідносин. По-друге, з'являється інтерес до особистості та особистісних якостей однолітків. Формується оцінне ставлення до дітей помітних і популярних, котрі користуються симпатією і повагою однолітків, і малопомітних, які не викликають інтересу.

Оскільки провідним видом діяльності у дошкільному віці є ігрова діяльність, тут найчастіше і виникають конфлікти між дітьми. На думку, Д. Ельконіна, саме через правила гри у старшому дошкільному віці найчастіше виникають конфлікти [6].

Зазначимо, що конфлікт є усвідомленим зіткненням, протистоянням двох людей, груп, їх взаємно протилежних інтересів, цілей, оцінок, установок, що є несумісним для особистості або групи. Конфліктна ситуація є можливістю, а не реальним конфліктом, що визріває поступово, з розвитком і загострення протиріч, які його викликають [5].

У колективі дітей старшого дошкільного віку конфлікти між дітьми виникають часто. Діти цього віку не поступаються один одному, не вмюють ділитися, знаходити шляхи вирішення суперечок. Тому вихователю, реалізуючи вимоги державного стандарту, необхідно приділяти увагу навчанню дітей старшого дошкільного віку домовлятися.

Діти не мають вроджених навичок соціальної комунікації, вони набувають їх взаємодіючи у спільній діяльності. Спільну діяльність дітей характеризує невміння домовлятися, йти на поступки та миритися. Найчастіше конфліктні ситуації вирішуються ультимативно: «Я з тобою більше не граю!». Може бути й агресивна реакція на дії інших дітей, якщо дитина розцінює це як зазіхання на її особистий простір [10]. Діти використовують в'їдливі прізвиська, скаржаться один на одного, проявляють агресію: штовхаються, псують чужі речі тощо. Такі дії викликають образи, які діти самотійно усунути не можуть. Для того щоб допомогти подолати дитячу неспроможність домовитися, необхідно зрозуміти причини конфліктної поведінки дитини щодо інших дітей. Переважна їх більшість криється у психологічних особливостях дітей старшого дошкільного віку насамперед це емоційна нестабільність, сутність якої полягає у тому, що:

–звична поведінка відбувається за моделлю «Хочу – не хочу, подобається – не подобається»;

–дитячі вчинки переважно залежать від настрою, яким діти старшого дошкільного віку не вміють керувати;

–у конфліктній ситуації дошкільник найчастіше діє під впливом негативних імпульсів;

–у дитини несформована установка «треба», що є причиною розладу між його внутрішнім станом та загальноприйнятими нормами поведінки [10].

Вагомою причиною виникнення дитячих конфліктів є не лише невміння налагоджувати контакти, а й відсутність досвіду соціального спілкування [3]. Цим пояснюється те, що діти не прагнуть домовлятися самі, а звертаються за допомогою до дорослих. Іноді дитина навіть не думає про те, що сама може розв'язати проблему і знайти спосіб взаємодії.

Треба враховувати й те, що в цьому віці діти зосереджені лише на власних почуттях і у них відсутнє відчуття співпереживання (за незначним виключенням). Вони непо-

ступливі тому, що не розуміють бажань та інтересів іншої дитини – партнера по спільній діяльності. Невміння дітей домовлятися може бути й наслідком неправильного сімейного виховання, коли батьки не намагаються шукати компроміси з дитиною, а лише висувають низку вимог [8].

У деяких випадках даються ознаки негативного соціального досвіду. Так, якщо дитину не сприймали однолітки й вона знаходилася під агресивним тиском з їхнього боку, то це відбивається на характері та моделі поведінки дошкільника.

Отже, у психології конфлікт визначається як відсутність згоди між двома або більше сторонами. У разі міжособистісного конфлікту сторони розуміються як особи чи групи.

Проблема формування та розвитку медіативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку розглядається на рівні обов'язкових вимог до дошкільної освіти.

Причини конфліктної поведінки криються у психологічних особливостях дитини старшого дошкільного віку.

Розвиток мовлення сприяє взаєморозумінню, взаємодії, а співпраця з однолітками виступає умовою формування медіативної компетентності дитини старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. МОН. Наказ від 12.01.2021. №33.

2. Богуш А. М. Екологія емоційно-психічного здоров'я у системі взаємодії дорослих і дітей. *Дошкільне виховання*. 2014. № 5. С. 9–12.

3. Дитячі сварки: як залагодити конфлікт між дітьми. URL: <https://www.sadochok.net.ua/dityachi-svarki-yak-zalagoditi-konflikt-mizh-ditmi/>

4. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.

5. Кавиліна Г. К. Конфліктологія: навчальний посібник

для здобувачів вищої освіти спеціальності: 012 Дошкільна освіта. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2021. 153 с.

6. Карасьова К. Дослідження питань розвитку ігрової діяльності дошкільників у вітчизняній психології. URL: https://lib.iitta.gov.ua/4616/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_Microsoft_Office_Word.Pdf

7. Косарева О. І. Педагогічні умови формування гармонійних взаємин батьків з дітьми старшого дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Рівненський держ. гуманітарний ун-т. Рівне, 2006. 251с.

8. Кравчук Н. П. Передумови та причини виникнення конфліктних ситуацій у батьківсько-дитячій взаємодії. URL: http://www.pedagogyjournal.kpu.zp.ua/archive/2021/part_1/6.pdf

9. Модель розвитку спілкування М. І. Лісіної. URL: http://ni.biz.ua/10/10_4/10_42953_model-razvitiya-obshcheniya-mi-lisinoi.html

10. Основи конфліктології для маленьких дітей URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/conflict/33/>

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ТА ЛОЯЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

**К. пед. наук, доц. Т. Г. Постоян
Магістрантка Г. Д. Колесникова**

Організаційна культура є ключовим поняттям у сфері управління людськими ресурсами, що охоплює цінності, норми, переконання, ставлення та поведінку, що поділяються в організації. Він представляє колективну ідентичність компанії та формує те, як співробітники сприймають, думають та взаємодіють у своєму робочому середовищі. Організаційна культура може мати значний вплив на лоя-